

creemos que debemos aplaudir iniciativas e investigaciones como la que reseñamos. «Análisis comparado de las estructuras sociales de Andalucía y Cataluña» es el resultado de una investigación empírica, que no empirista, que ha sabido integrar teoría, método y análisis de datos para extraer conocimiento. Como Gobernado señala en la introducción, «Los datos no hablan por sí solos», a los datos hay que preguntarles y las cuestiones deben ser formuladas desde un marco teórico y metodológico sólido.

Debemos destacar también que en esta investigación se utilicen fuentes estadísticas de carácter secundario. A menudo nos quejamos de los altos costes de la investigación empírica al tiempo que eludimos utilizar otras fuentes o ponemos trabas a la cesión de datos producidos por nosotros o nuestros patrocinadores. Datos existen por doquier, si bien es cierto que sobre fenómenos de carácter restringido, y es de lamentar la infrautilización que de los mismos se hace. Por eso, iniciativas como la

de esta investigación, así como la del CIRES, que no sólo da vía libre para el acceso a la información sino que invierte además recursos en su difusión, son dignas de elogio.

Cómo coordinar un equipo de trabajo y cómo hacer que un trabajo colectivo sea eso, un sólo trabajo, no resulta fácil. Esta obra, gracias a una excelente coordinación, consigue que la dedicación y el trabajo de diversos autores se materialice en un todo integrado.

No queremos terminar sin animar al equipo de trabajo a continuar en esta línea de investigación y a que, además de tener en cuenta los aspectos estructurales de la modernización, consideren también la acción de los agentes sociales como Solé propone en su epílogo; atendiendo tanto a las actitudes de los sujetos hacia el cambio como al papel de éstos en el proceso de modernización.

Mercedes Camarero Rioja

IZQUIERDO ESCRIBANO, Antonio

La inmigración inesperada. La población extranjera en España (1991-1995)
Madrid: Trotta, 1996. 287 pàgines.

Antonio Izquierdo Escribano ens ofereix una brillant anàlisi sobre la immigració a Espanya durant el primer quinquenni dels noranta i suposa la continuació de *La inmigración en España (1980-1990)*¹, publicada l'any 1992 pel mateix autor.

Els treballs de recerca d'A. Izquierdo Escribano presenten l'al·licient que són fruit de la doble vessant acadèmica i professional de l'autor: com a catedràtic de

Sociologia a la Universitat de La Corunya que ha estudiat sistemàticament el tema de la immigració i com a expert de la Comissió de les Comunitats Europees. És per aquest motiu que el mateix autor reivindica al llarg de l'obra la necessitat de combinar l'argumentació sociològica amb la intervenció política quan s'aborda el fenomen de la immigració i, sense cap mena de dubte, el seu objectiu és superat amb escreix.

1. Aquesta obra ha estat ressenyada per l'antropòleg Alejandro Bustos, al núm. 43 de la revista PAPERS, 1994.

El llibre se serveix de diferents suports estadístics i de resultats de recerques concretes obtinguts pel mateix autor, per tal de qüestionar la insensatesa que hi ha al voltant de la «psicosi d'invasió» i de defensar la complementarietat de la població immigrant per al nostre aparell productiu, a partir d'una anàlisi de la composició, evolució i inserció laboral de les diferents comunitats instal·lades a Espanya. Seguidament, A. Izquierdo repassa les actituds que manifesten els espanyols davant els immigrants, mitjançant l'ús de diferents enquestes elaborades durant el període 1990-1995. Finalment, l'autor exposa quins són els buits existents a les estadístiques oficials de l'Administració espanyola i denuncia les mancances de les diferents polítiques d'immigració a Espanya.

El fet que la recerca es fonamenti en un estudi estadístic exhaustiu permet a l'autor no només desmuntar les abundants especulacions estadístiques que han penetrat en l'opinió pública, sinó també, si bé partint de les limitacions derivades de la insuficiència de registres de què es disposa, conèixer la globalitat del fenomen i poder extreure el perfil demogràfic, laboral i sociològic de l'immigrant il·legal; aquesta és una condició *sine qua non* per tal de poder elaborar una encertada política d'integració. D'aquesta manera, tal com recull el mateix A. Izquierdo, «un bon mètode ha d'anar sempre més enllà d'allò visible i ha de saber escoltar» (p.12).

A. Izquierdo trenca el tòpic al voltant de l'alarma social existent davant l'anunciada invasió d'immigrants extracomunitaris i afirma, a partir de les *Estadístiques de permisos de treball a estrangers*, que contràriament a allò que creu l'opinió pública, gairebé un 45% de la població estrangera que resideix oficialment a Espanya prové d'algun país de la Unió Europea, si bé la nacionalitat majoritària dels nostres immigrants és la marroquina (prop d'un 14% l'any 1994). A més a

més, els càlculs de l'autor estimen que, en realitat, no hi ha més de 150.000 immigrants il·legals a Espanya, xifra que contrasta amb la que ofereixen *Cáritas*, 300.000, i *UGT*, 800.000.

La lectura de l'obra permet abordar la globalitat del fenomen migratori, i supera així els estudis d'immigració que l'analitzen parcialment i que, des d'una òptica ideològica sovint *victimista*, equiparen una part —la immigració provinent de països tercers que cerca treball— amb la totalitat d'una realitat molt més àmplia i complexa, de què convé no oblidar que també en formen part els comunitaris, jubilats, estudiants, perseguits i voluntaris.

A. Izquierdo dilucida l'emergència d'un tipus diferent d'immigrant amb cada regulació. Mentre que l'any 1985, amb 44.000 sol·licituds, apareix un perfil inesperat, bàsicament d'origen comunitari, amb predomini femení, de persones casades, d'individus d'edats avançades i amb una elevada proporció d'autònoms i de tècnics i professionals, la regularització de 1991 no només duplica l'estoc legal de treballadors immigrants (es van regularitzar 110.113 peticions de 128.000 sol·licituds), sinó que legalitza, bàsicament, la situació d'estrangers de països tercers, malgrat que una part important d'aquestes regularitzacions no hagin estat després renovades (només hi ha hagut 82.000 renovacions). Es tracta d'una població majoritàriament masculina, jove i soltera, inestable socialment i familiarment, assalariada precàriament en els sectors de l'agricultura, la construcció i els serveis personals no qualificats. També trobem la presència de dones, gran part d'elles sud-americanes, que treballen al servei domèstic i a la restauració i que estan fortament sobrerepresentades a la Comunitat Autònoma de Madrid, la qual concentra un 25% de la població immigrant espanyola. Es tracta d'un corrent migratori que ha arribat al nostre país malgrat la crisi, mitjançant xarxes migratòries sustentades

per la família, i que tenen voluntat de quedar-se permanentment al nostre país.

Pel que fa al paper de l'opinió pública davant la immigració, A. Izquierdo Escríbano es basa en els resultats de les enquestes realitzades pel Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), durant el bienni 1990-1991 i l'any 1993 i les obtingudes pel Centro Investigaciones sobre la Realidad Social (CIREM), durant 1991, 1992 i 1993. S'aprecia una escassa disposició a facilitar la integració dels immigrants i forts prejudicis al voltant de la seva vinculació a la droga, a la violència i a la inseguretats ciutadana, especialment respecte dels col·lectius àrabs, així com un fort convenciment de la seva responsabilitat en l'agreuament de l'atur, en la poca disponibilitat d'habitatge i en la crisi de les prestacions de l'estat del benestar. La població percep que hi ha una «sobrestreangerització», unida a una manca d'acció per part de les autoritats; és per aquest motiu que creixen les demandes d'aplicació de mesures restrictives, mitjançant l'aplicació de quotes anuals i de sancions. Aquestes opinions varien en funció de la conjuntura econòmica i, segons l'autor, són una resposta davant la permanència d'una població que, fins fa poc, venia de pas, però que ara té la intenció de quedar-se definitivament, si s'ha de jutjar per l'increment de permisos de treball de llarga durada (de cinc anys, sigui com a assalariats o com a autònoms) que s'està produint darrerament.

Davant aquesta constatació, l'autor vol contribuir a canviar la mentalitat d'un país com Espanya, tradicionalment emigrant, que ha de saber transformar-se en un país d'acollida tolerant i integrador. D'una banda, A. Izquierdo apunta que un 2% d'immigrants dins la població activa espanyola és escàs si el comparem amb el 4% que trobem com a mitjana en

els països europeus. D'altra banda, també ens demostra la manca de fonament dels prejudicis esmentats, i propugna la complementarietat i la dependència dels immigrants per al nostre sistema productiu, ja que són necessaris per a la supervivència de les petites empreses i dels sectors tradicionals. Pel que fa als il·legals, aquests s'ocupen en activitats subcontractades —fora de l'activitat assalariada, estable i reglada—, que abans de la crisi eren assumides per l'empresa. En definitiva, doncs, ens trobem davant una immigració que, lluny de treure llocs de treball a la població autòctona, contribueix a la reestructuració del seu aparell productiu i, a més a més, actua com a estímul del consum interior. Aquesta idea segueix la mateixa línia que la tesi defensada per altres estudiosos de la immigració, com Carlota Solé, que a *Discriminación racial en el mercado de trabajo*² sosté que la població immigrant és funcional al nostre sistema, en tant que actua com a «exèrcit de reserva» i desenvolupa aquelles activitats rebutjades pels autòctons, la realització de les quals és totalment imprescindible per al bon funcionament de les societats desenvolupades. D'aquesta manera, se'ns ofereix una explicació a la paradoxa entre l'atur estructural de la població autòctona del nostre país, protegit per l'estat del benestar i la presència simultània d'immigració il·legal.

L'obra d'A. Izquierdo analitza les polítiques d'immigració aplicades pel govern socialista durant el període estudiat i constata grans carencies, com ara l'absència d'una direcció política clara, una manca de coordinació entre les diferents administracions i la poca comprensió del fenomen. Aquestes s'evidencien a través de la segmentació de la immigració en categories en funció de la nacionalitat, o de la no existència de concordança entre

SOLÉ, Carlota. *Discriminación racial en el mercado de trabajo*. Madrid: Consejo Económico y Social, 1995. Colección Estudios, 14.

la política de control de fluxos i la disponibilitat de mitjans (habitatge, places escolars, cursos d'espanyol...), per tal d'evitar l'exclusió social dels admesos.

L'autor realitza una aportació molt interessant quan demostra al lector, per diverses vies, com les accions del govern estan, en gran part, condicionades pels sondejos d'opinió. D'entrada, ens trobem davant unes mesures governamentals que, a causa de la pressió de l'opinió pública, intenten reduir l'establiment definitiu dels immigrants i són molt més permissives davant la immigració temporal. Des d'aquests plantejaments, l'autor denuncia que no es pot parlar de voluntat d'integració des de l'Administració i que s'està girant l'esquena al fet que prop d'un 60% dels immigrants volen quedar-se definitivament a Espanya. A més a més, els contingents aprovats durant els anys 1993, 1994 i 1995 confirmen el seu caràcter «d'exèrcit de reserva» i s'han dirigit vers activitats temporals, bàsicament als sectors de l'agricultura i als serveis domèstics, amb poca concurrència per part dels autòctons. En conseqüència, la política de contingents és ben vista per aquests, ja que no treu llocs de treball i evita tant les rigideses com l'estrangulament del mercat de treball.

Un altre aspecte que emfasitza l'autor, com a pas previ per poder dissenyar una política d'immigració correcta, és la necessitat de disposar d'un sistema estadístic objectiu, centralitzat i adequat, que permeti registrar el fenomen de la immigració amb exactitud —tant els regulars com els irregulars— i establir comparacions en l'àmbit europeu, de manera que no siguin els criteris polítics els que facin que la població immigrant surti a la llum o romangui oculta. Ara per ara, la millor aproximació als immigrants en situació legal la constitueix l'*Estadística de permisos de treball a estrangers* del MTSS, però es tracta de dades insuficients que no reflecteixen la realitat, ja que no inclouen els immigrants comunitaris ni, per des-

comptat, els immigrants il·legals; aquests darrers, tal com mostra A. Izquierdo, presenten una composició sociodemogràfica característica i s'ubiquen en sectors productius diferents. L'autor considera que cal anar més enllà d'un simple registre administratiu de la població immigrant, ja que és indispensable mesurar variables com ara els motius d'entrada, el projecte migratori, l'atur i l'escolarització, per mitjà de tècniques qualitatives.

Al llarg de tota l'obra, A. Izquierdo llança propostes d'intervenció i recomanacions que permetin millorar la vigent Llei d'Estrangeria espanyola i que presenten gran interès: des de potenciar el reagrupament familiar com a mesura que facilita la integració de l'immigrant a la societat receptora, fins a accions positives com ara l'establiment de quotes d'immigrants a l'ensenyament secundari i a les guarderies i l'obstaculització de la formació de guetos en l'habitatge, passant per l'accés de la població immigrant a la participació política i sindical, per tal que la seva aportació vagi més enllà de l'esfera econòmica i sigui també política i cultural.

L'autor conclou l'obra amb una clara referència a la causa primera de la immigració, és a dir, als problemes tant econòmics com demogràfics que sofreixen els països tercers i que no poden ser ignorats si volem aconseguir una política d'immigració amb èxit. A. Izquierdo propugna la necessitat d'establir acords bilaterals i programes de cooperació, així com de proporcionar ajuts orientats a la planificació de la població d'aquests països, de manera que, malgrat que pugui semblar utòpic dins una economia tan globalitzada com l'actual, els professionals no abandonin els seus països d'origen i es camini vers una millora del nivell de vida dels seus habitants.

De *La immigración inesperada*, a més a més d'una pulcra aproximació a la realitat de la població immigrant a Espanya, se n'extreu la total manca d'una política explícita d'integració, per part de l'Admi-

nistració espanyola, a hores d'ara. No se sap si han de ser els ajuntaments el seu puntal o si han de ser serveis comunitaris o especialitzats els que han de portar a terme la tasca. Davant d'això, A. Izquierdo advoca pel municipi com a observatori idoni, ja que és d'aquest nivell des d'on es pot incidir amb més eficàcia sobre la vida quotidiana dels immigrants. En aquest sentit, les mesures aplicades a països de la UE com França, Alemanya i Itàlia, els quals presenten més tradició immigratòria que Espanya, poden resultar un bon punt de referència. Seguint la línia d'A. Izquierdo, autors estudiosos de les polítiques d'extrangeria i de la multiculturalitat als països comunitaris³ consideren que el municipi, des d'unes àrees específiques, hauria d'assumir plenes competències en una sèrie de camps d'actuació que permetrien abastar la integració d'una manera planificada: creació d'una infraestructura cultural i social que donés resposta a les necessitats de les minories, planificació de la multicultura-

litat i de la consecució de la tolerància, representació democràtica de les minories ètniques a les eleccions municipals, contribuir a la coordinació i cooperació de tots els actors implicats...

En definitiva, doncs, l'interès d'aquest estudi rau en el fet que dona resposta a les necessitats urgents d'una societat com la nostra que, de sobte, ha d'aprendre a assumir la immigració no pas com un fenomen conjuntural i transitori, sinó com un canvi irreversible en la seva composició que exigeix afrontar-s'hi des de la integració. Paradoxalment, tal com fa palès l'autor, ni les actituds dels espanyols ni les polítiques del govern semblen haver fet aquest pas encara; per tant, anàlisis com la d'A. Izquierdo, més enllà de la seva enorme vàlua en el terreny de la sociologia, poden exercir de catalitzadors de l'aparició d'una nova mentalitat que ens converteixi en país d'acollida.

Sònia Parella Rubio

PONT, Josep. «Políticas municipales de extranjería y multiculturalidad en Alemania». *Papers*, 1994, núm. 43.